

Doplnění gramatiky 5. lekce (Bartoňkova skripta)

3. KONJUGACE

Slovesa 3. konjugace jsou v **1. osobě** indikativu přítomtu aktiva zakončena **-ō**, v **infinitivu** přítomtu aktiva **-ere** (proti zakončení **-eō**, **-ēre** u sloves 2. konjugace). **Kmen** těchto sloves je zakončen na **souhlásku** (tzv. **souhláskové kmeny**). Časujeme je podle vzoru *legō, ere* (kmen *leg-*). Mezi kmenem slovesným a osobními koncovkami stojí v jednotlivých osobách vkladné samohlásky *i, e, u*.

		aktivum:	
		sg.	pl.
1.	<i>leg-ō</i>	čtu	<i>leg-i-mus</i> čteme
2.	<i>leg-i-s</i>	čteš	<i>leg-i-tis</i> čtete
3.	<i>leg-i-t</i>	čte	<i>leg-u-nt</i> čtou

		pasivum:	
		sg.	pl.
1.	<i>leg-or</i>	jsem čten, čte se o mně	<i>leg-i-mur</i> jsme čteni, čte se o nás
2.	<i>leg-e-ris</i>	jsi čten, čte se o tobě	<i>leg-i-mini</i> jste čteni, čte se o vás
3.	<i>leg-i-tur</i>	je čten, čte se o něm	<i>leg-u-ntur</i> jsou čteni, čte se o nich

Imperativ

Imperativ sloves 3. konjugace v **2. osobě** singuláru tvoříme přidáním koncovky **-e** k přítomnému kmeni slovesa; tvar pro **2. osobu plurálu** se tvoří přidáním **koncovky -te** k slovesnému kmeni, rozšířenému o vkladnou samohlásku *i*.

2. os. sg.		2. os. pl.	
<i>leg-e!</i>	čti!	<i>leg-i-te!</i>	čtěte!

Několik sloves 3. konjugace má **nepravidelné tvary** imperativu **2. osoby singuláru**:
dīc! „řekni!“ (*dīcere* „říkat“), *dūc!* „veď!“ (*dūcere* „vést“), *fāc!* „dělej!“ (*facere* „dělat“)

Infinitiv

Infinitiv přítomtu **aktiva** sloves 3. konjugace tvoříme přidáním **koncovky -re** k přítomnému kmeni slovesa, rozšířenému o vkladnou samohlásku *e*, infinitiv přítomtu **pasiva** pak přidáním **koncovky -ī** ke **kmeni** slovesnému. Infinitiv přítomtu pasiva 3. konjugace je odlišný od infinitivu přítomtu pasiva ostatních konjugací, protože se v něm neobjevuje **-r-**.

aktivum		pasivum	
<i>leg-e-re</i>	číst	<i>leg-ī</i>	být čten

4. KONJUGACE

Slovesa 4. konjugace jsou v **1. osobě** indikativu přítomného času aktiva zakončena **-iō**, v **infinitivu** přítomného času aktiva **-īre**. **Kmen** těchto sloves je zakončen **-ī** (tzv. **ī-kmeny**). Časujeme je podle vzoru *audiō, īre* (kmen *audī-*). Ve třetí osobě plurálu aktiva i pasiva vkládáme mezi kmen slovesa a osobní koncovku samohlásku **-u-** (podobně jako ve 3. konjugaci).

		aktivum:	
		sg.	pl.
1.	<i>aud-i-ō</i>	slyším	<i>aud-ī-mus</i> slyšíme
2.	<i>aud-ī-s</i>	slyšíš	<i>aud-ī-tis</i> slyšíte
3.	<i>aud-i-t</i>	slyší	<i>aud-i-u-nt</i> slyší

		pasivum:	
		sg.	pl.
1.	<i>aud-i-or</i>	jsem slyšen	<i>aud-ī-mur</i> jsme slyšeni
2.	<i>aud-ī-ris</i>	jsi slyšen	<i>aud-ī-minī</i> jste slyšeni
3.	<i>aud-ī-tur</i>	je slyšen	<i>aud-i-u-ntur</i> jsou slyšeni

Imperativ

Imperativ sloves 4. konjugace v **2. osobě singuláru** odpovídá slovesnému **kmeni**; tvar pro **2. osobu plurálu** se tvoří přidáním koncovky **-te** ke kmeni slovesa.

2. os. sg.		2. os. pl.	
<i>aud-ī!</i>	slyš!	<i>aud-ī-te!</i>	slyšte!

Infinitiv

Infinitiv přítomného času **aktiva** sloves 4. konjugace se tvoří přidáním koncovky **-re** ke **kmeni** slovesa, infinitiv **pasivní** pak přidáním koncovky **-rī** k témuž **kmeni** (podobně jako u sloves 1. a 2. konjugace).

aktivum		pasivum	
<i>aud-ī-re</i>	slyšet	<i>aud-ī-rī</i>	být slyšen

IMPERFEKTUM SLOVES 3. A 4. KONJUGACE

Indikativ imperfekta sloves **1. a 2. konjugace** se tvoří vsunutím **-bā-** mezi slovesný kmen a osobní koncovku. U sloves **3. a 4. konjugace** se před tuto příponu přidává vsuvný vokál **-ē-**, tedy **-ēba-**.

Přehled časování všech konjugací

aktivum:

singulár

1.	<i>laudā-ba-m</i> chválil jsem	<i>monē-ba-m</i> napomínal jsem	<i>leg-ē-ba-m</i> četl jsem	<i>audi-ē-ba-m</i> slyšel jsem
2.	<i>laudā-bā-s</i>	<i>monē-bā-s</i>	<i>leg-ē-bā-s</i>	<i>audi-ē-bā-s</i>
3.	<i>laudā-ba-t</i>	<i>monē-ba-t</i>	<i>leg-ē-ba-t</i>	<i>audi-ē-ba-t</i>
plurál				
1.	<i>laudā-bā-mus</i>	<i>monē-bā-mus</i>	<i>leg-ē-bā-mus</i>	<i>audi-ē-bā-mus</i>
2.	<i>laudā-bā-tis</i>	<i>monē-bā-tis</i>	<i>leg-ē-bā-tis</i>	<i>audi-ē-bā-tis</i>
3.	<i>laudā-ba-nt</i>	<i>monē-ba-nt</i>	<i>leg-ē-ba-nt</i>	<i>audi-ē-ba-nt</i>

pasivum:

singulár

1.	<i>laudā-ba-r</i> byl jsem chválen	<i>monē-ba-r</i> byl jsem napomínán	<i>leg-ē-ba-r</i> byl jsem čten, četli mě	<i>audi-ē-ba-r</i> byl jsem slyšen
2.	<i>laudā-bā-ris</i>	<i>monē-bā-ris</i>	<i>leg-ē-bā-ris</i>	<i>audi-ē-bā-ris</i>
3.	<i>laudā-bā-tur</i>	<i>monē-bā-tur</i>	<i>leg-ē-bā-tur</i>	<i>audi-ē-bā-tur</i>
plurál				
1.	<i>laudā-bā-mur</i>	<i>monē-bā-mur</i>	<i>leg-ē-bā-mur</i>	<i>audi-ē-bā-mur</i>
2.	<i>laudā-bā-minī</i>	<i>monē-bā-minī</i>	<i>leg-ē-bā-minī</i>	<i>audi-ē-bā-minī</i>
3.	<i>laudā-ba-ntur</i>	<i>monē-ba-ntur</i>	<i>leg-ē-ba-ntur</i>	<i>audi-ē-ba-ntur</i>

FUTURUM SLOVES 3. A 4. KONJUGACE

Slovesa 3. a 4. konjugace tvoří budoucí čas v 1. os. sg. aktiva i pasiva příponou **-a-**, v ostatních osobách příponou **-e-/-ē-**, které vkládáme mezi kmen přítomnosti a osobní koncovku.

Futurum sloves 3. a 4. konjugace končí na:

aktivum	-am	-ēs	-et	-ēmus	-ētis	-ent
pasivum	-ar	-ēris	-ētur	-ēmur	-ēminī	-entur

Přehled časování všech konjugací

	singulár			
1.	<i>laudā-bō</i> budu chválit, pochválím	<i>monē-bō</i> budu napomínat, napomenu	<i>leg-a-m</i> budu číst, přečtu	<i>audi-a-m</i> budu poslouchat, uslyším
2.	<i>laudā-bi-s</i>	<i>monē-bi-s</i>	<i>leg-ē-s</i>	<i>audi-ē-s</i>
3.	<i>laudā-bi-t</i>	<i>monē-bi-t</i>	<i>leg-e-t</i>	<i>audi-e-t</i>
	plurál			
1.	<i>laudā-bi-mus</i>	<i>monē-bi-mus</i>	<i>leg-ē-mus</i>	<i>audi-ē-mus</i>
2.	<i>laudā-bi-tis</i>	<i>monē-bi-tis</i>	<i>leg-ē-tis</i>	<i>audi-ē-tis</i>
3.	<i>laudā-bu-nt</i>	<i>monē-bu-nt</i>	<i>leg-e-nt</i>	<i>audi-e-nt</i>
	singulár			
1.	<i>laudā-bo-r</i> budu (po)chválen	<i>monē-bo-r</i> budu napomínán, budu napomenut	<i>leg-a-r</i> budu (pře)čten	<i>audi-a-r</i> budu (u)slyšen
2.	<i>laudā-be-ris</i>	<i>monē-be-ris</i>	<i>leg-ē-ris</i>	<i>audi-ē-ris</i>
3.	<i>laudā-bi-tur</i>	<i>monē-bi-tur</i>	<i>leg-ē-tur</i>	<i>audi-ē-tur</i>
	plurál			
1.	<i>laudā-bi-mur</i>	<i>monē-bi-mur</i>	<i>leg-ē-mur</i>	<i>audi-ē-mur</i>
2.	<i>laudā-bi-minī</i>	<i>monē-bi-minī</i>	<i>leg-ē-minī</i>	<i>audi-ē-minī</i>
3.	<i>laudā-bu-ntur</i>	<i>monē-bu-ntur</i>	<i>leg-e-ntur</i>	<i>audi-e-ntur</i>

PŘEHLED KONJUGACÍ

Příslušnost slovesa ke konjugaci poznáme podle zakončení 1. os. sg. indikativu přítomného aktiva a infinitivu přítomného aktiva. Tyto informace najdeme ve slovníku.

	1. konjugace	2. konjugace	3. konjugace	4. konjugace
1. os. sg. ind. prez. akt.	-ō	-eō	-ō	-iō
inf. prez. akt.	-āre	-ēre	-ere	-īre
příklad	<i>laudō, āre</i> <i>narrō, āre</i>	<i>moneō, ēre</i> <i>videō, ēre</i>	<i>legō, ere</i> <i>parcō, ere</i>	<i>audiō, īre</i> <i>oboediō, īre</i>

U deponentních sloves je to stejné, místo aktivních tvarů jsou příslušné tvary pasivní:

	1. konjugace	2. konjugace	3. konjugace	4. konjugace
1. os. sg. ind. prez. akt.	-or	-eor	-or	-ior
inf. prez. akt.	-ārī	-ērī	-ī	-īrī
příklad	<i>hortor, ārī</i>	<i>vereor, ērī</i>	<i>loquor, ī</i>	<i>blandior, īrī</i>

KONJUNKTIV IMPERFEKTA VE VĚTÁCH OBSAHOVÝCH ŽÁDACÍCH A ÚČELOVÝCH

Konjunktivy se používají v řadě vedlejších vět. Latina má celkem 4 konjunktivy. Užití určitého konjunktivu v určitém typu věty se často řídí podle tzv. souslednosti časů. Znamená to, že je rozhodující, jaký čas je ve větě hlavní.

V této lekci se zmiňují věty obsahové žadací (např. „Prosil jsem tě, abys to udělal.“) a účelové (např. „Přišel jsem, abych to viděl na vlastní oči.“). Z teoretického pohledu se liší, v praxi ale vypadají stejně (mají stejné spojky a konjunktivy). Lze v nich použít dva konjunktivy – konjunktiv přítomného času a konjunktiv imperfekta – podle toho, jaký čas je ve větě hlavní. Protože zatím známe jen konjunktiv imperfekta, budeme se zabývat jen jednou půlkou a druhou doplníme později.

Konjunktiv imperfekta můžeme použít pouze v případě, že **ve větě hlavní je minulý čas** (zatím známe jen indikativ imperfekta). Je-li ve větě hlavní přezens, futurum nebo imperativ, nelze v těchto větách konjunktiv imperfekta použít. V rámci souslednosti označujeme **všechny minulé časy** termínem **časy vedlejší** a **prézens, futurum a imperativ** termínem **časy hlavní**.

Věty obsahové žadací

Mezi tzv. věty obsahové žadací patří **věty předmětné** (tj. ty, které zastupují předmět slovesa věty hlavní) a **podmětné** (tj. ty, které zastupují podmět slovesa věty hlavní) s významovým odstínem přání, vůle, snahy, příkazu atd.

Typy sloves ve větě hlavní

Ve větě hlavní bývají slovesa následujících sémantických skupin

- slovesa, vyjadřující pobídku, radu, příkaz – *hortor, suadeo, persuadeo, moneo, impero, praecipio* ...
- slovesa, vyjadřující prosbu, přání, žádost – *rogo* „prosím,žádám“, *oro* „prosím,žádám“, *precor* „prosím“, *peto* „žádám“, *flagito* „požaduji“, *opto* „přeji si“ ...
- slovesa s významem „starat se, snažit se, usilovat o něco, způsobovat“ – *curo, video, provideo, consulo* „starám se“, *caveo* „dávám si pozor“, *facio, efficio* „způsobuji“, *operam do, enitor* „snažím se“, ...
- slovesa s významem „dovolit, přistoupit na co, dosáhnout čeho“ – *obtineo* „dosahuji“, *do* „dávám, obdařuji“, *impetro* „dosahuji“, *concedo* „připouštím, dovoluji“, ...

Spojky

Ve větách obsahových žadacích se používají spojky

ut „aby“ (pro kladnou větu žadací)

nē „aby ne“ (pro zápornou větu žadací)

Konjunktivy

Ve větách obsahových žadacích se používají konjunktivy pro současnost podle pravidel o souslednosti časů, tedy:

Věta hlavní	Věta vedlejší
čas hlavní (prézens, futurum, imperativ)	konjunktiv přítomného času
čas vedlejší (všechny časy minulé)	konjunktiv imperfekta

Na rozdíl od latiny se v češtině ve větě vedlejší užívá kondicionál (podmiňovací způsob) bez ohledu na čas ve větě hlavní. Rozdíly ve vidu českého slovesa se při překladu do latiny nijak neprojeví.

Peto puerum, ut id agat.

Prosím chlapce, aby to dělal / udělal.

Peto puerum, ne id agat.

Prosím chlapce, aby to nedělal.

Petebam puerum, ut id ageret.

Prosil jsem chlapce, aby to dělal / udělal.

Petebam puerum, ne id ageret.

Prosil jsem chlapce, aby to nedělal.

Věty příslovečné účelové

Věty příslovečné účelové vyjadřují **účel**, kvůli jehož dosažení se odehrává děj věty hlavní. nezastupují předmět ani podmět, ale příslovečné určení. Tím se liší od vět obsahových žadacích.

Používají se v nich stejné spojky a konjunktivy jako ve větách obsahových žadacích. Hlavní věta může obsahovat odkazovací výrazy *idcirco, eo, ob eam causam, propterea* „proto“.

Spojky

Ve větách účelových se používají spojky

ut „aby“ (pro kladnou větu účelovou)

nē „aby ne“ (pro zápornou větu účelovou)

Konjunktivy

Ve větách účelových se užívá konjunktiv přítentu a konjunktiv imperfekta podle stejných pravidel jako ve větách obsahových žadacích.

Věta hlavní	Věta vedlejší
čas hlavní (prézens, futurum, imperativ)	konjunktiv přítentu
čas vedlejší (všechny časy minulé)	konjunktiv imperfekta

Např.:

Veniebam, ut puellam salutarem. Přicházel jsem, abych pozdravil dívku.

POZOR!

Českému „aby“ mohou v latině odpovídat různé věty a konstrukce. Zatím je neznáme, ale v budoucnosti nebude možné překládat automaticky každé české „aby“ vedlejší větou s *ut* nebo *nē*.